САМООСВІТА

Т. К. ПАВЛИЧЕНКО

РУХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТИ

ВІННІПЕГ 1952.

"В єдності сила народу!"

БІБЛІОТЕКА САМООСВІТИ

В цій бібліотеці виходитимуть щомісяця цікаві і поучні своїм змістом книжечки. Щоб їх кожний міг набути, то ціна їх буде тільки 25 центів.

Наступна книжечка подасть цікаві і актульні матеріяли з НАУКИ І ТЕХНІКИ.

Всіх читачів САМООСВІТИ і прихильників ДОБРОЇ КНИЖКИ просимо допомогти нам у поширенні наших видань. Голосіться на представників САМООСВІТИ та кольпортерів. Домагайтеся видань САМООСВІТИ в українських книгарнях і склепах із книжками та часописами. Заохочуйте кожного до набуття книжечок Бібліотеки САМООСВІТА, бо САМООСВІТА це знання, яке дає нам силу!

Вже тепер замовте собі САМООСВІТУ на рік 1953. Вийде разом 12 книжечок в об'ємі 384 сторін із ілюстраціями. Ціна на цілий рік тільки $3.00. Хто зразу замовить і вишле передплату, той дістане в дарунку календар на 1953-ий рік!

Замовлення враз із належною готівкою слати:

NEW PATHWAY,
P. O. 3033,
Winnipeg, Man.

Т. К. ПАВЛИЧЕНКО

РУХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТИ

(З-приводу Ювілейної Конференції УНО Канади)

ВІННІПЕГ 1952.

Накладом Українського Національного Об'єднання Канади

САМООСВІТНЯ БІБЛІОТЕКА

Ч. 1.

Тираж 6000 прим.

Друкарня "Нового Шляху"
Printed by the New Pathway, Ukrainian National Publishing Co., Ltd., Winnipeg, Man., Canada.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

КНИГИ МОРСЬКА ГЛИБИНА,
ХТО В НИХ ПІРНЕ АЖ ДО ДНА,
ТОЙ, ХОЧ ТРУДУ МАВ ДОСИТЬ,
ДИВНІ ПЕРЛИ ВИНОСИТЬ!

Таку істину голосив найбільший син землі Короля Данила, славний наш поет і письменник ІВАН ФРАНКО. І воно в дійсності так і є!

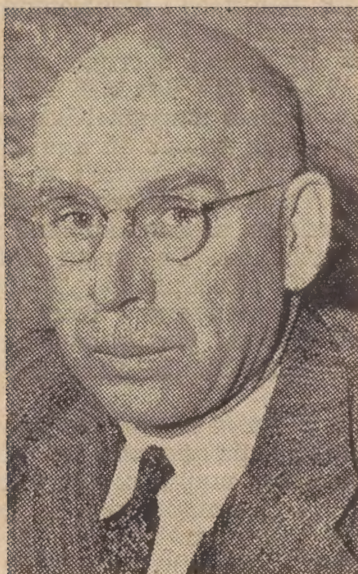
Бо яку вартість мало б сьогодні людство без КНИГИ, НАУКИ і ЗНАННЯ? Без КНИГИ людство знову стало б диким, а людина дикуном! Без української книги і український нарід не мав би нинішнього значення і вартости. Без української книги і ми тут у Канаді та всюди інде поза межами Рідного Краю були б менше вартісними одиницями, на яких кожний з погордою дивився б і не шанував би! Бо тільки КНИГА дає нам знання і мудрість! Бо тільки добра українська книга робить нас добрими українцями. Тому і кликав до нас Ґеній України і Пророк українського народа ТАРАС ШЕВЧЕНКО: УЧІТЕСЯ, БРАТИ МОЇ, ДУМАЙТЕ, ЧИТАЙТЕ!

Всі українці повинні дбати про поширення доброї української книги і спричинитися до якнайкращої САМООСВІТИ і до освіти широких кол української спільноти на чужині. А видавництва повинні видавати якнайбільше добрих українських книжок. З тої причини, з рамени Української Національно-Видавничої Спілки виходитиме щомісяця бібліотека “САМООСВІТА” випускаючи добрі книжечки для широкої української громади. Першою виходить брошурка “Рух національної єдности”, щоб нею відзначити 20-ліття існування Українського Національного Об’єднання Канади, що започаткувало світлий період українського націоналізму в Канаді і спричинилося до спопуляризування визвольних змагань українського народу, яким і воно само дало значну матеріяльну піддержку.

Нашим щирим завданням є також спричинитися до поширення освіти між українською спільнотою.

Читайте і поширюйте наші видання!

“Самоосвіта”

Д-р Тома К. Павличенко

Голова Осередку Української Культури й Освіти в Вінніпеґу і член-основоположник Українського Національного Об'єднання Канади, член КЕ УНО і Дирекції Української Національної Видавничої Спілки у Вінніпеґу.

Українське Національне Об'єднання Канади постало в 1932 році, як організований початок Руху Національної Єдности в Канаді. Тому, що основуюча конференція УНО відбулася в місті Саскатуні, в провінції Саскачеван, Провінціяльна Екзекутива Саскачеван просила мене, з нагоди двадцятилітньої річниці діяльности УНО, подати принаймі короткий огляд про умови, які привели до його створення і про ролю, яку Українське Національне Об'єднання Канади відограло в суспільному, культурному, а також і в політичному житті українців Канади. Ідея національної єдності, як протиставлення настроям групової нетерпимости, була зовсім новою в Канаді і тому її нерозуміли. Як незрозумілу, її всі групи уважали за конкуренційну і навіть шкідливу, що загрожувала ослабленням існуючих груп і організації. На цьому тлі всі давніші групи розвинули немов би узгіднену лінію поборювання цего нового руху серед українців Канади. В періоді від заснования УНО в 1932 році, до зорганізовання Комітету Українців Канади в 1940 році, УНО мусіло витримувати завзяті атаки від усіх давніших груп виразно скерованих до його остаточного повалення. Але ідей ґрунтовних і принципових не можна повалити. Їх можна утруднити і звільнити, часово перешкодити їх нормальному поширенні, але не можливо їх повалити.

В цім короткому огляді зовсім вилишено моменти високого напрудження, як пережиток минулого. Лише головні події в їх історичному ході тут згадуються як об'єктивні явища нашого суспільного життя. Всі факти нижче наведені є добре знані тим, які брали активну участь за або проти них. Одначе молодші люди, та люди з нової третьої еміґрації про них лише побіжно чули, або зовсім з ними не ознайомлені. Для цих людей і для підростаючої молоді призначено цей фактичний начерк.

ДВА СВІТОГЛЯДИ

По заснованні Українського Національного Об'єднання люди часто питали: — "чи потрібно було його творити?" Нині інші кажуть: "УНО сповнило свою координуючу суспільну ролю і надалі його праця не є необхідною".

Немає такої організаці чи праці, щодо якої не знайшлися б люди, які будуть сумніватися в потребі її започаткування або необхідности її провадження. Тільки безсторонній огляд самої праці уможливить кожному дати їй безсторонню оцінку.

В 20-х роках цього століття до Канади прибула масово друга українська еміґрація. Це були люди, які або брали активну участь у будові національної Української Держави, або люди, що принаймні жили в тій державі і на власні очі бачили, в яких неймовірно тяжких умовах вона відроджувалась, та яких терпінь і кривавих жертв вона вимагала від цілої нації. Вони були наочними свідками того, як з'єднаними силами, під проводом Центральної Ради, справа української національної державної думки крок за кроком швидко посувалась вперед. Від "культурної автономії" на початках національної революції 1917 року, Україна дійшла до повної державної незалежности в січні 1918 р., а далі й до державної соборности в 1919 році.

Вони одночасно бачили, як отаманія місцевих, часом і дуже патріотичних одчайдухів, вносила замішання, а то і міжусобиці до визвольної справи, і її ослаблювала. Мілітарне втручання німецьких та інших зовнішніх сил поруч із внутрішньою отаманщиною врешті привели до упадку відродженої України.

Всяка велика втрата зроджує пошуки завинними. По упадку Української Республіки кожна політична група оправдувала себе й винувала всіх інших. В наслідку запанувало жахливе зневір'я серед всіх. Опанування польськими впливами леґального українського

уряду на вигнанні, принаймі часово, відібрано саму надію на нову консолідацію національних сил.

Спостерігаючи й аналізуючи цей образ початкової національної мобілізації і успіхів, а потім розпорошення цих сил і трагічні втрати нації, патріотичні, але непартійні українці, включаючи багато вояків українських армій, приходили до заключення, **що в основі всіх наших національних невдач завжди лежало розбиття національних сил і випливаюча з цього внутрішня міжусобна боротьба.** Рятунок нації в будуччині, на їх думку, лежав **у висуненні перших справ на перше місце**: ідеї і принципи загальні для цілої нації, які нас усіх об'єднують мусять домінувати над частковими інтересами груп, організацій і партій. Різниці територіяльні, релігійні, політичні, культурні й соціяльно-економічні, які нас ділять, мусять трактуватись як часткові, і тому оборона їх не сміє перешкоджувати всім українцям співпрацювати для спільного добра на базі всенаціональних принципів. Без цього засадничого відношення до справ нації, успішна визвольна акція проти зовнішніх ворогів буде немислимою, бо внутрішньо розбиті і розсварені маси ворог легко поневолює, часто навіть за допомогою ворогуючих українських груп.

Внаслідок ґрунтовної перевірки і переоцінки всіх справ, які стосуються до буття нації — ці люди оформили цілу нову національно-політичну філософію і тактику. Її можна представити в наступних засадах:

I. Всі українські групи, кляси і організації з їх різноманітними інтересами можуть розвиватись і діяти нормально так довго, як довго нація є забезпеченою супроти усіх внутрішніх труднощів, зовнішніх сил та шкідливих інтернаціональних ідей і філософій. Оборона безпеки нації тому мусить мати першенство перед усіма земськими справами. Це висловлено націоналістичним принципом: **Нація понад усе.**

II. Міжнароднє значення кожної нації є пропорційне до її внутрішніх сил. Про поетично-прекрасну Україну всі мовчать. З Україною, яка навіть слабо обсадила

свої землі власними силами, західні союзники нав'язують дипломатичні зв'язки, а осередні держави підписують міжнародні договори, як із суверенною нацією. Звідси виникає ідея єдино-певної орієнтації на власні сили, яка знайшла вислів у другому націоналістичному принципі: **Наша сила — в нас самих.**

III. Осягнення Соборної Української Держави є трудним завданням. Але ніхто не сміє засади Соборности Українських Земель зрікатися, як остаточної цілі нації. Тому наша принципова програма є українська державність на всіх наших етнографічних землях. Звідси висунено принцип: **Соборність України.**

IУ. В практиці тільки, ті поневолені народи здобули волю, які за неї безперервно й активно боролися. Тому постійність активної визвольної боротьби в усіх можливих формах, включаючи збройну, вважано за конечну вимогу для всіх українців. Звідси принцип **Перманентної Визвольної Боротьби.**

У. Українська культура витворена генієм цілої нації формує українську духовість і характер. Тому: **Українська культура є вічним ґрунтом єдности нації.**

УІ. Поневолення нації завжди приходить від зовнішніх ворогів, тому: **Єдиний внутрішній фронт проти зовнішніх сил.**

Це були кличі, що їх висунув і оформив український націоналістичний рух. Народився він серед учасників визвольної боротьби України, нав'язуючи до здорових традицій і виявів української духовости в минулому. Він поширювався і зростав так на рідних землях, як і в еміґраційних скупченнях українців. Виходив він з заперечення настроїв зневіря. Замість зневіря і апатії він накреслював ясну програму акції в ділянці політичній, суспільній, культурній і мілітарній. Гасла і принципи українського націоналізму давали величезну моральну силу українському рухові і небувалий до тепер розгін та активність у всіх виявах збройної і політичної боротьби за духове переродження та державно-політичне визволення Нації.

В загальному такий світогляд мала друга українська еміґрація по прибутті до Канади. Ці люди очікували, що українці з першої довоєнної еміґрації, далеко від рідного краю, будуть душевно підготовленими неподільно стати в обороні наново поневоленої України на засадах повище наведених принципів, очікувалося, що з далекої Канади їм було легше об'єктивно оцінювати, що є дійсно основним і важним в житті нації, а що є другорядним.

В дійсності справа стояла не так просто. Віддаль від рідного краю, боротьба за пристосування до нових умов, послаблені зв'язки з людністю, культурою і історичною традицією України, тільки доривочні і часто перекручені газетні вістки про новочасну визвольно-державну боротьбу на Рідних Землях, значно послабили і притупили її інтерес до великих проблем нації. Одночасно в них виникли місцеві проблеми головно церковного характеру. Ці місцеві проблеми були їм ближчими, більш зрозумілими і тому легко зросли до рівня найважніших національних справ.

Ґрунтовно велика більшість людности з першої еміґрації сильно відчувала українську національність, любила свою мову, церкву, пісні, танки і звичаї. Організаційно вона була поділена головно на дві національно думаючі українські церковні групи: греко-католицьку і греко-православну. Москвофільсько-большевицька група, дуже активна і войовнича, діючи під сильною контролею Москви, пробувала ділити і деморалізувати обидві церковні групи і незорганізоване суспільство, особливо молодь.

Самий цей поділ був досить природний. Там, де є дві церкви, там мусить бути дві групи. Де є хоч би і сфальшована національна ідея, посилена державними скарбами Москви, там мусять знайтись легковірні українські люди, що повірять в ту сфальшовану ідею, і знайдуться елементи готові користати з того скарбу.

Що було неприродним у цих групах, це ступінь їх взаємної нетерпимости. Священики двох церков не схо-

дились разом навіть на національних святах. Розпропаґовані парохіяни обминали один одного на вулицях. Для православних — греко-католики були "темняками", "римопоклонниками",а то просто не-українцями. Для греко-католиків, православні були "схизматиками", "відступниками", "свистунами". Для обох цих груп большевики були безбожниками, московськими запроданцями. Для большевиків всі національно думаючі українці, згідно з мовою з Кремля — соціяльно несвідомі і зрадники "вільної Радянської України". Для нової еміґрації все це видавалось — вавилонським помішанням язиків. Здавалось, що спільних справ між різними групами взагалі не існувало. Всі висилювались у поборюванні інших українців і принаймні в щоденній праці не лишалось часу думати ні про спільні справи, ні про чужих ворогів.

Новоприбулі, більшість із них вояки українських армій (греко-католики і православні) зорганізовані в Українській Стрілецькій Громаді для плекання всеукраїнської військової традиції, співпрацювали з обома церковними групами на тлі загально українських справ. Спочатку обидві церковні групи їх радо вітали за поміч у праці. Одначе вже в 1930 році було поставлено **вимогу повної організаційної підлеглости.** В практиці це означало, що Стрілецька Громада мала стати по боці церковної групи і разом із нею поборювати другу церковну групу українців. Це також означало розбиття Стрілецької Громади по лінії церковного поділу її членства. Для українських вояків, що бились за одну Україну незважаючи на церковні і територіяльні різниці, **така вимога видавалась неслушною,** а роля яку вони потім мали б грати, противною українській визвольній справі.

Наслідок був той, що обидві церковні групи повели запеклий наступ проти Стрілецької Громади і відмовили їй приміщення в своїх домах та публікації в пресі.

З москвофільствуючими большевиками нова еміґрація не тільки не знайшла спільної мови, але між ними зразу світоглядова боротьба перейшла у фазу навіть

фізичних, часто дуже поважних, зударів по цілій Канаді. Таким чином поділ серед українців Канади посунувся ще далі.

АКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТИ

В обличчі цього нездорового процесу серед українців Канади, в місяці червні 1932 року, в місті Саскатуні з'їхались представники Алберти, Саскачевану і Манітоби на конференцію, яка відбулась під гаслом "Української Національної Єдности". Люди з другої повоєнної і люди першої передвоєнної еміґрації з'їхались разом, щоб проаналізувати духовий стан нашої суспільности і знайти спосіб до осягнення більшої національної терпимости і співпраці.

В процесі дво-дневних нарад і обговорення ряду ґрунтовних докладів було установлено такі основні точки:

1. Організаційно українці Канади поділені на дві головні церковні групи: греко-католицьку і греко-православну. Група москвофільсько - большевицька переступає межі обох церков і деморалізує всіх.

2. Дві перші групи є національно думаючі і їх поділ базується на пересадному підкресленні церковно-обрядових різниць і на легко免женні загально-національних принципів. Большевицька група засадничо орієнтується на зовнішнього московського окупанта України і тому принципово є противною українській національній визвольній справі.

3. В умовах взаємної усобиці серед національно думаючого табору, в масах незорганізованих українців зроджується відраза до поборюючих себе груп, а далі взагалі до українства й української справи. В рядах молоді помітна "втеча від своїх", зміна прізвищ на чужі і непошана до громадського поведення "старших". Наслідком усього цього, в умовах економічної депресії, є зріст москвофільствуючої большевицької групи і обниження престижу всіх українців перед рештою суспільства Канади, як "небажаного" елементу.

4. Незважаючи на відсутність серйозних принципових причин для поділу в національних справах між двома першими групами, цей поділ є остільки чуттєво загостреним, що дійшов до границь непримиримости.

5. Надії на зміну позиції москвофільсько-большевицької групи є малі, бо вона керується рукою історичного ворога України, а той ворог має свою історично усталену політику до повного підбиття України.

6. В цій ситуації треба постійно робити спроби дійти до порозуміння між національно-думаючими групами. Одначе ступінь подразнення між ними під цю пору є такий, що сподіватись скорого і помітного поліпшення ситуації не має реального ґрунту.

7. Більше правдоподібним способом до повільної, але ґрунтовної направи положення є створення нової всенаціональної організації, якої в Канаді не має і яка б мала своїм специфічним завданням, **підносити загально національні ідеї** в противагу занадто підкреслюваних **часткових різниць.** Справа української державности, соборности, постійної підтримки революційної визвольної акції, однозгідного відбиття зовнішніх ворогів, інформаційна праця еміґрації поза межами України, шановання національних діячів культури, науки і визвольної боротьби, культ національних свят, і піднесення економічних проблем, — це є справи, які нас усіх єднають і їх нова організація має постійно підкреслювати в повній згоді з інтересами і законами вільної Канади.

8. Нова організація має стати символом руху Національної Єдности і носити назву Українського Національного Об'єднання Канади.

В цій назві окреслено суть організації. Перше слово "**Українське**" — означає, що членство її творять українці. Друге слово "**Національне**" — підкреслює, що ці українці є національно-думаючими українцями. Третє слово "**Об'єднання**" — голосить національну єдність усіх українців у всіх їм спільних справах. Четверте слово "**Канади**" — означає, що організація є частиною кана-

дійської спільноти і користується не тільки правами громадян, але і бере на себе їх обов'язки на рівні зі всіма льояльними громадянами Канади.

9. Всі українські люди, які побіч своїх групових завдань будуть визнавати повище зазначені загальнонаціональні принципи, можуть бути членами УНО навіть не виступаючи з членства інших національних груп. Тільки приналежність до москвофільсько-большевицької групи, яка є засадничо противна повному національному визволенню України, не може бути толерована УНО-ям.

З цих причин і на цих засадах створено Українське Національне Об'єднання Канади в 1932 році, як організацію на широкій суспільно-національній базі, де всі національно-думаючі українці мали б змогу працювати спільно над спільними справами. УНО постало не для заступлення церковних груп, ані не для конкуренції з ними. Воно висунуло нову ширшу програму національної праці, якої ніхто перед тим не висував і не практикував: програму національної єдности.

Заснування Українського Національного Об'єднання не прийшло ані скоро ані нагло. Воно було попереджене довгими дискусіями, листуванням, досвідом провідних людей ще тоді молодого українського націоналістичного руху. Так у своїх початках, як і в дальшому розвою Українське Національне Об'єднання черпало з ідей українського націоналізму і несло їх в широкі маси українського суспільства.

I. ДІЯЛЬНІСТЬ УНО

В цім короткім огляді 20-річ. праці буде зовсім вилишено подробиці щоденної роботи. Ствердимо тільки головні напрямки діяльности по можливости згадуючи мотиви до їх започаткування. Основно праця УНО від початку скеровувалась в двох напрямках: 1) Праця в Канаді між місцевою людністю і 2) праця для загальної української справи.

ПРАЦЯ В КАНАДІ

З прийняттям статута УНО почали засновуватись його філії по більших містах, а потім і на фармах. Українська Стрілецька Громада (УСГ), Організація Українок Канади (ОУК), а пізніше і Організація Молодих Українських Націоналістів (МУН), вступили до нього як споріднені організації по цілій Канаді. Вони стали при УНО, його Братніми Організаціями.

Це були роки, коли економічна депресія в Канаді доходила до трагічних і абсурдних низин. Праці неможливо було знайти, як тоді казали, і "за плату". Часто, навіть лікарі та адвокати були на лісті безробітних і потребували суспільної допомоги. Це щедро лляло

воду на большевицький млин і большевики росли як на дріжджах. Групова нетерпимість в українському національному таборі відганяла від нього людей і багато з них також ішли до большевиків, які завзято боролись не тільки проти уряду Канади, але і проти "панів" і "попів". Москва пожинала справжні жнива особливо

Олекса Григорович,

перший голова Крайової Екзекутиви УНО

серед українського робітництва. По більших промислових центрах большевики потворили справжні цитаделі. Пізніше пішли походом і на фарми. Большевизм був у повному наступі і ніхто йому не ставив активного ні ідеологічного, ні фізичного спротиву поза доривочним писанням або говоренням.

Новоповсталі організаційні осередки УНО і газета "Новий Шлях", як його пресовий орган, зразу поставили проти Москви, замаскованій інтернаціональним комунізмом, ясно окреслений ідеологічний національний фронт. Зарозумілі і певні своєї сили большевики цього не могли стерпіти і пішли у відкритий наступ. Потерпівши повну невдачу творення "Червоних Стрілецьких Громад", вони почали фізично нападати на організації УНО, пробували розганяти збори, розбивати віча, припиняти концерти і вистави.

У всіх таких випадках приходило до поважних словних і навіть фізичних зударів з вмішуванням поліції і судовими процесами. Спочатку большевицьким правникам (а вони завжди мали добре плачених і здібних адвокатів) легко давалось вводити в блуд мало поінформоване в московській тактиці неукраїнське суспільство Канади. Пізніше і уряд, і канадійське суспільство зрозуміло, про що іде, і принаймні морально стало

на боці УНО. Це сталося особливо після приступлення членів Стрілецької Громади до Канадійського Леґіону.

Тим часом боротьба загострювалась і поширювалась. Від Монтреалу і Торонта до Едмонтону, скрізь осередки УНО були в стані відвертої боротьби з большевизмом. Ця акція навіть у часах страшної економічної депресії сильно мобілізувала свідоміших українців і большевики не могли ефективно їй протидіяти. Вже в 1934 році вони мусіли частинно змінити тактику. Після численних "здач", які вони дістали від УНО і Стрілецької Громади, вони йшли в наступ тільки там, де перевага була наперед обчислена і успіх запевнений. В наслідку цієї фронтальної боротьби врешті большевики втратили охоту до "наступів". В багатьох містах, де перед тим вони панували майже неподільно (Торонто, пізніше Онтаріо, Судбури), першу ролю перебрало УНО. Але найголовніше, що було осягнено, **це виразне скермовання національних сил проти зовнішнього московського ворога,** який фактично кермував большевицькою акцією в Канаді. **УНО з Братніми Організаціями вже в тому часі почало пляновий і впертий бій з п'ятою колоною в Канаді, в часі, коли решта канадійського суспільства і преса гляділи на діяльність зовнішнього московсько-комуністичного ворога в Канаді, як на переходове явище одної з політичних груп діючих серед канадійської спільноти.**

Антін Глинка, перший секретар Крайової Екзекутиви УНО

В часі другої світової війни ніхто інший, тільки УНО чулося певним перебрати і перебрало найбільші большевицькі доми у своє посідання. Цього большевики УНО-ню не простили і не простять ніколи. Зламання зухвалости московського большевизму в Канаді назавжди лишиться незаперечною заслугою УНО.

БУДОВА НАЦІОНАЛЬНИХ ДОМІВ

Боротьба УНО з большевиками була глибоко принциповою, а тому зрозумілою і зовсім оправданою. Але напади на УНО з боку обох українських церковних груп і то тоді, коли воно билось із большевизмом, пояснити далеко тяжче. Одначе пояснення, яке треба вважати вірним, і до нині є: острах з їх боку, що кличі національної єдности, які висунуло УНО, можуть потягнути за собою їх членство і цим ослабити їх силу.

В кожному випадку, як було вже згадано, ці організації рішучо відмовили УНО приміщень для праці, навіть за плату. Це висунуло проблему Національних Домів. В часах страшної економічної депресії це була безмірно тяжка проблема. Але іншого виходу не було. Саскатун розпочав першу велику будову з фактично порожньою касою в 1932 р. Були пророки, які казали: "тоді той дім викінчиться, коли в мене на долоні волосся поросте". Будова цього дому була чисто місцевою, Саскатунською справою. Одначе, коли було про неї проголошено в пресі, першого року з усіх усюдів Канади надіслано понад $8,000.00. В тих часах і умовах, це була велика сума. Але багато важнішим було те, що вона всім показала, що ідеї УНО є живі і що вони промовляють до широких мас віддалених сотнями миль від Саскатуну. Ще важнішим було те, що велика більшість жертв прийшла не від нових еміґрантів, а від старих канадійців. Дім скоро був мистецько викінчений. Відтоді від Монтреалу до Ванкуверу, скрізь повстали великі модерні і коштовні Національні Доми. Їх побудувало те патріотичне українське суспільство, не на уділах (шерах). а жертвами, бо зрозуміло вагу принципів національної єдности. В цих осередках і далі ширяться ці загальнонаціональні ідеї терпимости, пошани до українського імени і української справи, і праці проти чужих ворогів, а не проти інших українських груп.

Українські Національні Доми будувалися не тільки для поточних організаційних потреб, як приміщення

для Філій УНО і Відділів Братніх Організацій, як залі для концертів, театральних вистав і "Рідних Шкіл". Ставлено їх теж з розрахунком на майбутнє, щоб українська молодь могла перебувати в рідному оточенні, нав'язувати сильні товариські стосунки і плекати традиції спорту і співпраці.

КУЛЬТУРНА ПРАЦЯ

В часі заснування УНО в Канаді вже велася досить жвава народня праця, при народніх домах, церквах, бурсах і в пресі. Одначе через гострий поділ на ворогуючі групи, наслідком цієї культурної діяльности було ще дальше поглиблення і загострення групових різниць, а не виховання українського характеру з повною пошаною до загальних справ.

УНО вважало, що ціллю культурної праці повинно бути поглиблення знання про Україну і її культурну та державну традицію і виховання наскрізь толерантної суспільної людини.

Ідеї УНО і рацію його діяльности заперечувано і активно поборювано довго по його створенні. Але не знищено. Навпаки вони поширились, зміцнились і проникли в психіку і спосіб думання та суспільного поведення навіть його противників. Ідеї і діяльність УНО оспорює дехто і з новоприбулої еміґрації. Заперечують їх ті люди, що самі спричинюють дальший національний розкол і є голосними речниками групової непримиримости.

Цими способами не заперечується, а підкреслюється потреба Національної Єдности і праці УНО. Тільки осягнення національної єдности як доконаної цілі, може усунути потребу праці УНО як засобу до тої цілі.

Вже в 1934 році відбуто тритижневий курс для осіб, без різниці на їх групову приналежність, в напів докінченому Національному Домі в Саскатуні, з такою програмою: Мова — література, історія — географія; аритметика — діловодство; соціологія і бесідництво. Праця тривала від 9-ої години вранці до 5-ої по обіді денно.

Іспитова комісія була здивована осягом виконаної програми і докладністю знання курсантів. Тому було рішено продовжувати цю працю. Літунська школа в Ошаві і радіові курси в Торонті з обширною фаховою програмою веденою МУН-ом, слідували за Саскатунськими курсами. В 1940 році при КЕ заіснувала Культурно-Освітна Референтура й вона заснувала постійну літню двомісячну школу для Канади і Америки під назвою: Українські Вищі Освітні Курси, яку пізніше перебрав Осередок Української Культури і Освіти. Ця школа тепер є визнаною університетом Манітоби як окрема українська частина університетської літньої школи і відбувається щорічно в будинках університету. Ця літня школа ведеться цілковито в дусі **надгруповости** і впродовж 12 років випустила около 800 своїх питомців із цілої Канади і Злучених Держав Америки. Цей зразок підхопили інші українські групи і встановили свої конфесійно-групові курси.

РІДНІ ШКОЛИ І ДИТЯЧІ САДКИ

Є незапереченою правдою, що національно збочена дитина, виростає на дивного громадського типа без морального хребта, однаково некорисного як для української, так і для загально канадійської суспільности. Запобігти цьому збоченні в умовах сильного асиміляційного оточення і впливів є можливим, коли працю над нормальним вихованням дитини започати як найскорше. Пропущені ранні дитячі роки в цій праці ведуть до неуспіху і навіть дуже поважних зусиль, коли дитині минуло 10—12 років життя.

Рідна Школа мусить йти рівнобіжно з державною школою й її доповнювати українськими первнями особистого характеру української дитини, якого там не має. Від 1940 року справами Рідних Шкіл при УНО управляла Культурно - Освітна Референтура УНО і Братні Організації присвятили Рідній Школі масу уваги, часу, праці й видатків. Особливо багато спроб впродовж двадцяти років було зроблено до заведення

єдиної Рідної Школи для всіх груп. Ці спроби досі не мали успіху, одначе познаки є, що ця важна проблема знаходить усе більше прихильників навіть серед тих, які в початках не прив'язували до справи єдиної рідної школи належної ваги. Також започатковано закладання Вакаційних Осель, які внедовзі станути актуальними по більших осередках скупчення українців.

Організація Українок Канади в Саскатуні заложила перший дитячий садок. Ідея виховання найменших дітей від трьох років і вище скоро підхопилась і тепер поширюється по більших містах. Треба бажати, щоб дитячий садок став загальною українською виховною інституцією. Він сповнить не тільки виховавчу ролю, але й уможливить матерям, які мають працю в місті цю працю задержати.

КНИГОЗБІРНІ

Книжка дає людині до рук необмежені можливости до поширення знання. Книгозбірня є важною частиною кожної організаційної одиниці УНО. На книгозбірні було звернено пильну увагу зразу. Культурно освітні вечори в різних формах є характерною ознакою членства УНО і Братніх Організацій. З цієї причини люди з інших груп між собою про "УНівців" часто кажуть: "з ними можна не погодитися, але не можна збити їх засад, які вони всі добре знають".

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

В 30-х роках економічні позиції українців Канади, за виключенням досить поважних успіхів фармерства, зводились до двох малих запомогових товариств, кількох малих торгівців, професіоналістів і випадкових урядників. Решта були термінові робітники. Про економічну освіту і діяльність загально не говорилось, а тим менше писалось.

УНО звернуло увагу на цю ділянку і на крайових конференціях завжди читались і обговорювались економічні доклади. В практиці було засновано ряд коопера-

тивних крамниць, із яких всі, де були принаймі практично добре підготовлені люди, нині обертають поважним капіталом. Пізніше було створено кредитові спілки і вони так само почали добре розвиватись. Ще пізніше за чинною допомогою членства УНО, розбудовано значну сітку найбільшої Братсько-Допомогової Організації Українського Народнього Союза в Канаді. В цій праці УНО ніколи не обмежувалося рамками власного членства, а вело її для всіх, хто до неї горнувся. З того, що далося зробити, є видно, що в економічній ділянці є просто необмежені можливості як для спілок, так і для приватних підприємств. Наші слабі здобутки на цьому полі пояснюються майже виключно браком людей підготовлених для ведення комерційно-промислової праці.

II. СПРАВИ ЗАГАЛЬНО НАЦІОНАЛЬНІ

Вже в силу того, що до УНО належало багато людей з пізнішої еміґрації, воно звертало багато уваги на справи загально української ваги. З попереднього є видно, як УНО всіма можливими способами намагалося притупити міжгрупову боротьбу. Тут коротко згадаємо як УНО уявляло і нині уявляє зміст національного сконсолідованого життя українців на еміґрації в ділянці суспільно-політичній і культурній.

Є знаним в цілому світі, що еміґрантів трактується в тих краях, де вони осідають, як соціяльно підрядний елемент, або як рівнозначний з тубильчим населенням, або як інтелектуально вищий. Ця відмінна клясифікація еміґрантів майже виключно залежить від державно-політичного і культурного розвитку краю, з якого еміґранти прибули. Наприклад, німця можуть не любити, але і тоді до нього ставляться з внутрішньою повагою через його сильну державу і розвинену культуру і техніку. Жида можуть уважати за небажаного сусідіа, але чують до нього признання як до активно проґресивної людини і нації, незважаючи на те, що жиди майже дві тисячі років не мали власної держави.

Для українців також нема іншої міри: наша державна минулість, теперішня державна національна свідомість і акція, наша давня і нинішня культура — це ознаки, по яких нас чужі люди судять і трактують. Безрозсудні сварки, накиди, розколи не тільки ослаблюють нас, але і принижують перед іншими людьми.

Спроба деяких українців "утікати" від українства через невживання, а потім і забуття мови, та через, зміну прізвищ ставить їх у катеґорію людей, які пробують втікати від власної тіні. Від своєї тіні не втечеш. Ніхто не може втекти і від свого роду. Тому треба намагатися, щоб той рід, його ім'я, поведення і здобутки були такими, щоб до них було мило признатись та ними гордитись. І українці все те мають, тільки не завжди вони самі того свідомі. Наша солідна постава і представлення власної культури викликає подив у чужинців. Наші оправдані змагання до відзискання національної волі і державности сповняє їх почуттям поваги і пошани до нас.

Розуміючи це все, УНО впродовж двадцяти років своєї діяльности робило все можливе, щоб втягати ширший український загал у Канаді до участи в справах, які мають ширше значення і зміст ніж чисто місцеві справи.

ПОМІЧ ІНВАЛІДАМ УКРАЇНСЬКИХ АРМІЙ, "РІДНІЙ ШКОЛІ" І "ПРОСВІТІ"

По упадку Української Держави в 1920 році ціла нація переживала глибоке приниження, утиски і визиск чотирьох окупантів. Але найбільш трагічною була доля покалічених і тому непрацездібних вояків Українських Армій. Самий факт воєнного інвалідства видавав їх окупантові як активних ворогів його влади в Україні. Над ними і виконували вороги свою першу пімсту. Українським інвалідам відмовлено державної допомоги, яку дістають поранені всіх армій світа. Їм офіційно "по закону" було перешкоджувано навіть організувати інвалідські варстати для виконування спеціяльних праць,

на які можуть спромогтись покалічені люди. Українське суспільство мусіло помагати цим людям як могло. Обезціненння валюти, особливо в Польщі з одночасною високою вартістю канадійських і американських долярів давали небувалу можливість нашій заморській еміґрації, порівнюючо легким коштом, дати помітну поміч цим жертвам наших визвольних змагань. Це саме була така гуманітарна справа, в якій Стрілецька Громада з УНО виконали дуже помітну ролю. Десять років аж до другої світової війни постійно збірались жертви на цю ціль через лісти, на підприємствах спеціяльно призначенжм на поміч інвалідам, і навіть при родинних нагодах. Десятки тисяч долярів вислало УНО для інвалідів за цей період своєї діяльности. Багато грамот признання від управи інвалідів і нині можна бачити в Національних Домах по цілій Канаді. Теж завжди після своєї найбільшої спромоги УНО морально і матеріяльно помагало "Просвіті" на Зах. Землях України, а теж тамошній "Рідній Школі", що їх польський окупант систематично винищував.

ВИЗВОЛЬНА АКЦІЯ І ПОЛІТИЧНІ В'ЯЗНІ

Втрата державних здобутків в 1920 р. внесла на кілька років велике пригломшення серед українців. Одначе на прикінці 20-х років знову появились ознаки організованої визвольної акції. Повстала Українська Військова Організація (УВО), а потім в 1928 році Організація Українських Націоналістів (ОУН). Сутички українців із окупаційними урядами стали на порядок дня. Вороги не перебірали в засобах поборювання цього нового руху. Постійні судові процеси, морди заарештованих і переповнені тюрми і концентраційні табори політичними в'язнями стали ознакою часу.

Одночасно всі окупанти вели посилену пропаґанду закордоном про українську визвольну боротьбу, як про звичайний "бунт" проти "законних урядів і правопорядку". Треба було боронитися проти цього поновленого наступу і на корінних землях, і закордоном при по-

мочі зв'язків з Ліґою Націй та закордонною пресою. Від заокеанської еміґрації вимагалась негайна поміч для ведення судових процесів, для харчової і медичної помочі політичним в'язням і для протиділання ворожої акції в закордонній пресі.

На жаль, активна визвольна боротьба на рідних землях знаходила мале зрозуміння серед заокеанських братів. Її часто не тільки критиковано, але і просто осуджувано. УНО, до якого належало багато людей, які самі вели визвольну боротьбу ще перед упадком Республіки, дуже добре розуміло і вагу і кошт такої праці. Тому не диво, що УНО майже єдине мусіло нести посильну поміч цій справі. Українська визвольна акція УВО і ОУН, яку солідно підтримувало УНО, почала находити краще зрозуміння серед канад. українців і в міру того, поміч політичним в'язням сильно розвивалася.

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД

(Одноцентовий Фонд)

Для протиділання ворожій пропаґанді закордоном і для удержання коштовних зв'язків з населенням під різними окупаціями, заложено 1935 р. Український Визвольний Фонд. Як більшість праці веденої УНО, Визвольний Фонд не обмежувався до членства УНО, хоч був ним започаткований, але він був і є відкритий для всіх українців, бо боронить усім загальної і єдиної української справи.

Одначе треба признати, що головний його тягар все ж таки спадає на членство і численних прихильників ідеї Національної Єдности, яку голосить УНО. Як зразок значення Українського Визвольного Фонду, тут наведемо один типовий випадок з Українським Бюром у Лондоні. Всім відомо, яку сильну проти-українську акцію закордоном повели вороги в тридцятих роках. Всім також відомо як Українське Бюро перед другою світовою війною в Лондоні удержуване головно коштом Українського Визвольного Фонду ті ворожі напади по-

стійно і часто дуже сильно та ефектовно відбивало в закордонній пресі та в міродайних чинників.

ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ Й ОСВІТИ

В часі другої світової війни ціла Україна була під забором німців. Відходячі москалі і наступаючі німці неначе після взаємної змови повели нищівну акцію проти всіх здобутків української культури. Палили музеї і книгозбірні, вивозили архіви, навіть нищили масово видрукувані але нерозповсюджені видання українських праць. Видавалось, що під претекстом військових подій вороги намірились до коріння знищити віковічні твори українського генія.

Одначе була хоч непевна, але сильна надія, що принаймні поодинокі українські люди будуть того всього боронити, хоч би і нелеґальними способами. Про небезпеку втрати пам'яток нашої культури багато писалось в пресі, говорили на публічних зборах і навіть на першому конґресі Комітету Українців Канади. Одначе конкретної акції для рятування цих найважніших атрибутів цивілізованої нації не було помітно ніде. Тоді в 1943 році за почином УНО було сформовано ширший ініціятивний громадський комітет для вироблення практичної розв'язки цієї пекучої і трудної проблеми. В 1944 р., в місті Вінніпеґу, цей комітет запросив представників усіх національно думаючих українських груп на установчі збори для створення єдиного і загального Осередку Української Культури. На цих зборах було засновано Осередок Української Культури й Освіти як понадгрупову загально-українську установу.

Вісім років Осередок сповняє ту ціль, для якої його створено. По закінченні війни і по розгромі Українського Музею у Празі, Книгозбірні ім. С. Петлюри в Парижі, великих книжкових збірок у Берліні і Варшаві, Осередок Культури у Вінніпеґу був єдиним місцем, де почали сходитись великі культурні твори з цілого світу. Нині Осередок понад усякі надії має великі колекції книжок, документів, рукописів, художних творів, часо-

писів картин, різьби, вишивок та цінні колекції архівних документів і речей. З усіх країв світа постійно надходять нові матеріяли і поповнюють давніше зібрані. До Осередку Української Культури й Освіти у Вінніпеґу, збіраються національні цінності від усіх відповідальних людей, установ і організацій незважаючи на простори і угрупування.

Це стало можливим тому, що хоч Осередок був започаткований головно людьми з УНО, але УНО ніколи не виявило претенсії на контролю його праці або майна. Навпаки, Дирекція Осередку постійно закликає всіх до участи в цій праці, до адміністрації майна і діяльности Осередку.

КОМІТЕТ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Комітет Українців Канади під цю пору є найповнішою формою консолідації українського суспільства в Канаді. Перший раз та по п'ятдесятьох роках української еміґрації в Канаді, в 1940 році п'ять українських груп і організацій домініяльного значення зійшлись разом для спільної праці над спільними справами.

Одначе КУК не повстав зразу в цій формі. Акція консолідації в Канаді почалась ще в 1938 році в часі, коли мала частина української землі, Карпатська Україна, розпочала боротьбу за своє вільне національне життя. Її власні сили були занадто слабі для осягнення державного стану. Тому уряд Карпатської України розпучливо прохав помочі з заокеану.

В літі 1938 року УНО обговорювало справу організованої помочі не тільки Карпатській Україні, але і цілій українській справі. Було всім ясно, що в першу чергу ішло про моральну поміч. Тому було рішено виготовити декларацію від Українців Канади в обороні Карпатської України і цілої української проблеми для внесення її до всіх урядів світа з проханням помочі. Для найбільшої ефективности було рішено вжити всіх засобів, щоб цю декларацію було можливим вислати від імені всіх українців, а також, де можливо, дістати під-

Інж. Володимир Коссар,
довголітній і теперішній голова Крайової Екзекутиви УНО.

тримку для неї від представників наукових і політичних кол Канади.

Треба з вдоволенням сказати, що важність і пильність справ порушених у декларації промовляла до всіх. Група греко-православна — Союз Українців Самостійників, і група греко-католицька — Братство Українців Католиків, включаючи їх найвищих церковних достойників не тільки підписали декларацію і святочно проголосили її по всіх церквах Канади, але і погодились вступити до запропонованого **Репрезентаційного Комітету Українців Канади,** від імені якого було розіслано цей перший документ нашої консолідації до всіх урядів світа.

Пізніше з невідомих причин православна група вийшла з репрезентаційного Комітету Українців Канади і створила свій так званий Центральний Український Комітет. Це знову внесло ослаблення осягненої консолідації в Канаді.

За почином Репрезентаційного Комітету в 1940 році в місті Вінніпеґу було наново розпочато переговори з Центральним Українським Комітетом. Внаслідок цих переговорів було постановлено зліквідувати обидва попередні комітети і створити новий під назвою — Комітет Українців Канади.

Новий Комітет було створено на ширших засадах і з більш упорядкованим представництвом. Незважаючи на можливі слабі сторони в його організації, він виконав одну важну ролю: впродовж років війни і в повоєннім часі аж до нині він гідно в імені всіх українців Канади заступає ідею соборности Українських Земель, суверенности Української Державности і постійну боротьбу української нації за повну політичну волю.

Те, що було абсолютно немислимим в часі створення УНО в 1932 році, стало частково здійсненим вже в 1938 році у формі Репрезентаційного Комітету Українців Канади, а в більш сталій формі через КУК у 1940 році.

Це наочно показує, як потрібним було в умовах національного зрізничковання піднести організовано кличі національної єдности. УНО цю піонерську ролю виконало в міру своїх сил і засобів. Несучи ці кличі в маси, УНО одночасно сповнювало ролю посередника між іншими групами, завжди висуваючи перед ними справи всенаціонального значення і з'єднуючи їх співпрацю довкола цих справ. Для цих цілей воно постало в 1932 році і для них воно невпинно працює до нині. Виконана ним праця є відповіддю на питання: чи треба було його творити?

По другій світовій війні до Канади прибула досить численна третя українська еміґрація. Велика її частина влилася до УНО, як до організації, що стоїть на широ-

кій базі національної співпраці на полі державно-політичному, культурному і економічному. На запит поставлений одному з новоприбулих, чому він належить до УНО, а не до іншої організації, він дав таку відповідь: "Я український державник — УНО ставить цю справу як головну засаду в своїй програмі: я є соборник — УНО, як я розумію, першим у Канаді висунуло цю тезу як засадничу для українського патріота: я є культурник і УНО в цій ділянці виявляє не тільки далекосяглість, але і подивляючу жертвенність та послідовність. УНО стоїть за толерантність до своїх і за сконсолідовану акцію проти чужих ворогів, УНО говорить мало, робить більше. Це все привело мене до УНО, бо я не бачив організації, яка б мала ширшу програму або щиріше працювала для її здійснення. Я скажу більше, коли б не розкол серед націоналістів у Европі, який стався в 1940 році, новоприбулі були б всі масово влились тільки до УНО".

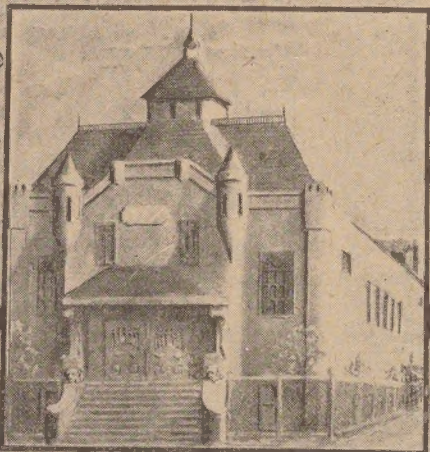
Одначе не всі так думають. Є і такі, які кажуть: "УНО виконало велику координаційну працю і далі його діяльність не є необхідною". Коли б справді було довершено "велику координаційну працю" серед українців, УНО було б найбільш щасливим само визнати, що "його дальша діяльність не є потрібною". Але УНО вважає, що тільки зроблено добрий початок. Самий факт, що ті люди, які говорять що "координаційну працю виконано", не є скоординованими, бо ні з ким не співпрацюють, поборюють навіть тих, що вже є сконсолідовані, і то більше своїх, аніж чужих, разячо свідчить про брак повної координації серед українців. Як двадцять років перед цим, так і нині дальшої, ще більш рішучої консолідаційної праці є потрібно. УНО надалі буде пробувати цю працю переводити на тлі засад, які повище були наведені, в надії що за дальших двадцять років **ідеї національної єдности** заступлять місце групової нетолерантности серед українців і пішлють у забуття добу "непомильних, всемогутніх, відокремлених активістів".

Українське Національне Об'єднання вступає в третє десятиліття своєї діяльности з вірою в слушність своєї справи і в правильність своїх кличів, що за двадцять літ не стратили нічого зо своєї свіжости і притягальної сили. Забезпечивши своє існування з правного боку Інкорпораційним Актом, схваленим у Парляменті Канади дня 1 червня 1950 року, посиливши свої ряди однодумцями з-поміж третьої української іміґрації до Канади, з яких дуже багато стануло до праці разом зо своїми братами з давніших поселенців у Канаді, УНО має ту перевагу над усіми іншими організаціями українців у Канаді, що не обмежує себе до ніяких віровизнаневих, територіяльних чи політичних груп і тримає відкриті двері для всіх чесних українців доброї волі, згідних працювати для свого народу в дусі ідеології і традиції УНО. А віру його скріпляє ще й те, що воно в світі не відокремлене, бо на тих самих засадах, що УНО в Канаді, діють інші подібні українські організації в країнах свого поселення і беруть свою силу з духового й політичного відродження української нації — з українського націоналізму.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ДІМ
ІМ. В. БІЛАСА і ДМ. ДАНИЛИШИНА
У САСКАТУНІ, САСК. КАНАДА

Ви віддали своє життя
Честь і Слава за це Вам!
Ми збудували,

Національний Храм
У вічну память
Герої - Вам

СЛАВА — УКРАЇНІ!

З нагоди пятиріччя будови Укр. Національного Дому ім. Біласа і Данилишина в Саскатуні, філія УНО виготовила світлину як Памятку пятилітного ювілею, що філія УНО святкує цього року. Кожний може набути світлину складаючи жертву на Український Національний Дім не меньше двадцять пять центів (25¢).

Голова: Т. Олисько(?) Секретар: Ф. Адамук(?)